

การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

นิตยา สีกอง¹ จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า²

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ^{1,2}

E-mail: nittaya.srikong@gs.swu.ac.th¹

Received 25 Jul 2021

Revised 20 Sep 2021

Accepted 05 Oct 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยยึดทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในการวิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยช่างทอผ้า ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาและเก็บข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์ การสอบถามและการสังเกต นำมาวิเคราะห์เรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราชมีกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของกพร.ทั้ง 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1)การบ่งชี้ความรู้ 2)การสร้างและแสวงหาความรู้ 3)การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ 4)การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5)การเข้าถึงความรู้ 6)การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ 7)การเรียนรู้ โดยพบว่าความร่วมมือกันดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนนั้นทำให้บรรลุเป้าหมายในการที่จะฟื้นฟูผ้ายกเมืองนคร การสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่สมาชิก โดยการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้ของผ้ายกเมืองนครนั้นใช้กระบวนการจัดการความรู้ด้านการถ่ายทอดความรู้(สอน) และกระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิต ควบคู่กันไปทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาองค์กร และพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ผ้ายก, ผ้ายกเมืองนคร, การจัดการความรู้, นครศรีธรรมราช

Knowledge Management of Brocade Weaving Group. Arts and Crafts Center Ban Noen Thammang Nakhonsithammarat Province

Nittaya Srikong¹ Chakpong Phaetlakfa²

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

E-mail: nittaya.srikong@g.swu.ac.th

Abstract

The aim of this research to study the knowledge management processes of the brocade weaving group in the Arts and Crafts Center in Ban Noen Tammang Nakhonsithammarat Province. This qualitative research based on the theory of Knowledge Management Process of the Office of the Public Sector Development Commission (OPDC). Collect the data from a sample of 12 people, consisting of weaving instructors and those involved in knowledge management. Studies and collected information from some document, observations, inquires and interviews used for descriptive analysis. The brocade weaving group Arts and Crafts Center in Ban Noen Tammang has a knowledge management process, with seven steps, as follows: 1) knowledge identification; 2) knowledge creation and acquisition; 3) knowledge organization; 4) knowledge codification and refinement; 5) knowledge access; 6) knowledge sharing; and 7) learning. It was found that working together resulted in the goal of restoring the city of Nakhon as a center of the brocade textile industry, creating careers and income for its members. The management process was used to transfer knowledge (teaching) and the process of knowledge management in production concurrently, resulting in job, human, organizational and community development.

Keywords: Brocade textile, Nakhon's brocade textile, Knowledge management, Nakhonsithammarat

บทนำ

ผ้ายกเมืองนครเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงในสมัยอยุธยาจนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเป็นผ้ายกที่ทอจากจังหวัด นครศรีธรรมราช ผ้ายกเป็นกระบวนการทอโดยใช้การเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษไม่ว่าจะเป็นเส้นไหมเงิน หรือไหมทองทำให้เกิดลวดลายยกนูนขึ้นบนผ้า ผ้ายกเมืองนครมีเอกลักษณ์ในการวางโครงสร้างของลวดลายที่ประกอบไปด้วยลายทอผ้า ลายสังเวียน ลายกรวยเชิง นิยมใช้ในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์ และสำหรับใช้พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านายและข้าราชการชั้นสูงนุ่งห่มเพื่อแสดงสถานะของผู้สวมใส่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

เน้นความเป็นวัง ปู่กับผิงองค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ก่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชขึ้นมาเพื่อปฏิบัติงานด้านหัตถกรรม เพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ในปี พ.ศ.2550 ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้น้อมนำพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ให้มีการฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครขึ้นมา โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการจัดการความรู้โดยวิธีการถอดองค์ความรู้และถ่ายทอดให้กับชาวบ้านจนสามารถทอผ้ายกเมืองนครได้สำเร็จ จนสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี ประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการอนุรักษ์พัฒนาผ้ายกเมืองนครและด้านการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมในอนาคต

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยศึกษาการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) โดยมีขั้นตอนในการ ศึกษา 2 ส่วน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสาร หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ผ้าทอ ผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง และลงพื้นที่ภาค สนามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน ประกอบไปด้วยช่างทอผ้า 7 คน ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า 2 คน ผู้ดูแลควบคุมการดำเนินงานของศูนย์ฯ 2 คน ตัวแทนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 1 คน โดยใช้เกณฑ์ในการเลือกจากความเหมาะสม และการมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เรื่องการจัดการความรู้

2. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์โดยนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical)

ผลการวิจัย

จุดเริ่มต้นของกลุ่มทอผ้ายกศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นเริ่ม ต้นด้วยการที่ไม่มีองค์ความรู้ในด้านการทอผ้ายกเมืองนครเลย จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างบุคลากรที่จะปฏิบัติงานในด้านนี้ ซึ่งต้องดึงผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องผ้า มาช่วยในการที่จะถ่ายทอดความรู้ หรือสร้างความรู้ให้กับบุคลากรของที่นี่ เพื่อสร้างครุ รุ่นแรก บนพื้นฐานองค์ความรู้เดิม โดยที่จะต้องศึกษาทั้งจากข้อมูลเอกสาร และหลักฐาน มีการร่วมกันประชุม

เน้นความเป็นวัฏจักรขององค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

ดำเนินการวางแผนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบไปด้วยชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน คณะกรรมการของศูนย์ศิลปาชีพ บ้านเนินธัมมัง กองพันทหารช่างที่ 402 จากกองทัพภาคที่ 4 ซึ่งเป็นชุดประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์และตัวแทนจากมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ซึ่งจะเรียกการดำเนินงานช่วงระยะเวลานี้ว่า ระยะแรก (ปีพ.ศ. 2550-2553) ซึ่งจะต้องดำเนินการสอนช่างทอผ้ารุ่นแรกจำนวน 10 คน ซึ่งประกอบด้วยช่างทอผ้าจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 5 คน และจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านตรอกแคที่แยกตัวจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 5 คน

ภาพที่ 1 ผ้ายกเมืองนครโบราณ 5 ลาย

ที่มา : ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

ในการเรียนการสอนนั้นมีต้นแบบลวดลายในการทอผ้ายกเมืองนคร มาจากผืนผ้ายกเมืองนครโบราณที่ถูกเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช จำนวน 5 ลวดลาย ซึ่งกว่าจะได้ชิ้นงานแรกที่สมบูรณ์ต้องใช้เวลาในการเรียนและฝึกฝน 3 ปี (ปีพ.ศ. 2551-2553) ผ้าที่ทอสำเร็จใช้เป็นผ้าต้นแบบ หรือเรียกอีกอย่างว่า ผ้ายครู

ภาพที่ 2 ผ้าครุ 5 ลาย ที่ทอจากต้นแบบผ้ายกเมืองนครโบราณ

ที่มา : ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

เมื่อช่างทอรุ่นแรกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนการทอผ้ายกเมืองนครจนสำเร็จออกมาเป็นชิ้นงานที่มีความประณีตและสวยงาม การดำเนินงานร่วมกันของศูนย์ฯ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครนั้นเป็นผลสำเร็จ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้มีการทอผ้ายกเมืองนครที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เพื่อนำส่งไปใช้ในการแต่งกายของการแสดงโขนพระราชทาน ซึ่งขณะนั้นพระองค์ท่านมีการอนุรักษ์และสืบสานการแสดงโขนอยู่ คือการแสดงโขนพระราชทาน

มีการประชุมกันระหว่างคณะกรรมการอำนวยการจัดการแสดงโขนมุลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ คณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขน โดยมีการกำหนดรูปแบบและจำนวนความต้องการเครื่องแต่งกายโขนในแต่ละครั้งให้แก่ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เมื่อทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้ประชุมกันแล้วตามรายละเอียดข้างต้น จึงได้ข้อสรุปในการที่จะผลิตผ้ายกเมืองนครใช้ในการแสดงโขนพระราชทาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่ผ้ายกเมืองนครให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก

ในการทอผ้ายกเมืองนครนั้น จะต้องใช้คนทอต่อ 1 ผืน จำนวน 5 คน โดยที่มีช่างทอรุ่นแรก 1 คน ที่คอยดูแลและควบคุมกระบวนการทอ โดยใช้ระยะเวลาในการทอ 1-2 เดือน ต่อ 1 ผืน

ภาพที่ 3 การทอผ้ายกเมืองนคร

ที่มา : นิตยา สีสง

หลังจากที่ทอผ้าเสร็จได้ผืนหนึ่งก็จะตัดผ้าแล้ว ม้วนเก็บไว้โดยจะมีการตรวจนับชั่งน้ำหนักและแพ็คใส่ลัง โดยเจ้าหน้าที่ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้ดำเนินการและมีการทำรายงานผลของการทำงานไปยังกองศิลปาชีพ เมื่อผืนผ้าถึงกองศิลปาชีพ ก็จะมีการตรวจคุณภาพของผ้า เพื่อประเมินราคาค่าตอบแทนให้แก่ช่างทอและประเมินคุณภาพในการนำไปใช้งานต่อไป

ภาพที่ 4 ผ้ายกเมืองนครที่ทอเสร็จแล้ว

ที่มา : นิตยา สีสง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานทั้งระยะแรก และระยะหลังนั้น มีความต่อเนื่องกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการจัดการความรู้ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

ขั้นตอน	ระยะแรก	ระยะสอง
การจัดการความรู้	ปี พ.ศ 2550 - 2553	ปี พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน
1. การบ่งชี้ความรู้	<p>- มีการประชุมร่วมกันของชาวบ้าน ตัว แทนชุมชน คณะกรรมการของศูนย์ฯ ชุดประสานงานของศูนย์ฯ ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ โดยกำหนดเป้า หมายเพื่อฟื้นฟูการทอผ้ายกเมืองนครให้กลับมาอีกครั้ง ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ (สอน) เพื่อสร้างครูรุ่นแรก</p> <p>- กำหนดความรู้ที่จะนำมาถ่ายทอดประกอบไปด้วย 1. ด้านประวัติความเป็นมาความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร 2. ด้านกระบวนการทอผ้า 3. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้า</p>	<p>- เมื่อการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ ช่างทอสามารถทอผ้ายกเมืองนครได้ดี จึงมีการประชุมร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่จะผลิตผ้ายกเมืองนคร เพื่อสร้างรายได้ โดยจะผลิตเพื่อการนำผ้าไปใช้แต่งกายในการแสดงโขนพระราชทาน</p> <p>- กำหนดความรู้ที่ต้องใช้คือท</p> <p>1.ด้านปัจจัยในการผลิต 2. ด้านกระบวนการผลิต 3. ด้านผลิตภัณฑ์</p>
2. การสร้างและแสวงหาความรู้	<p>- อ.แหลมทอง สี่ภู ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์เป็นผู้รับผิดชอบในการแสวงหาความรู้ ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ กระบวนการทอผ้ายกเมืองนคร ร่วมด้วยกบอ.วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้ายก โดยหาความรู้ทั้งจากข้อมูลเอกสาร และหลักฐานวัตถุ</p> <p>- ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบด้านการประสานงานขอวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมในการทอผ้ายกจากกองศิลปาชีพ</p>	<p>- อ.แหลมทอง สี่ภู เป็นผู้รับผิดชอบด้านกระบวนการผลิตประสานงานกับคณะกรรมการอำนวยการจัดแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ในด้านรูปแบบของผ้า ลวดลาย สี จำนวนที่ต้องการ</p> <p>- ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต ทั้งเรื่องการรับสมัครช่างทอเพิ่ม การประสานงานกับกองศิลปาชีพในด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้า รวมทั้งค่าตอบแทนด้วย</p>

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังองค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

ขั้นตอน	ระยะแรก	ระยะสอง
การจัดการความรู้	ปี พ.ศ 2550 - 2553	ปี พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ	<p>- ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาที่มีทั้งในส่วนของข้อมูลเอกสาร จากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีฯ คำบอกเล่าเรื่องการใช้งานของผ้ายกเมืองนครจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้า</p> <p>- กระบวนการทอผ้า และวัสดุอุปกรณ์ในการทอ มีหลักฐานพื้นผ้ายกเมืองนครโบราณ จากราชสำนักและในพิพิธภัณฑ์</p>	<p>- กระบวนการผลิต มีการจัดระบบการทำงาน ให้ช่างทอรุ่นแรกเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่รุ่นน้อง และวางแผนการทำงาน</p> <p>- ปัจจัยการผลิต วัสดุอุปกรณ์ จะมีการจัดส่งในการปฏิบัติงานแต่ละรอบ ปีละ 2-3 ครั้ง ค่าตอบแทน ขึ้นกับประสบการณ์ทำงาน โดยรุ่นแรกจะได้รับเงินเดือน ค่าชิ้นงาน ค่ารักษาพยาบาล รุ่นถัดมาได้รับเงินรายวัน และค่าชิ้นงาน</p>
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้	<p>- นำข้อมูลทั้งเอกสารและวัดมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อศึกษาความถูกต้องและความสัมพันธ์</p>	<p>- ชุดประสานงานของศูนย์ฯ จะเป็นผู้ดูแลและประสานงานในทุกๆ ด้าน ส่วนเรื่องการทอ ช่างทอรุ่นแรกจะเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยในการทอทุกอย่าง โดยมี อ.แหลมทอง สีฎ คอยเป็นที่ปรึกษา</p>
5. การเข้าถึงความรู้	<p>- อ. แหลมทอง สีฎ และอ.วีรธรรม ตระกูลเงินไทย เป็นผู้สอนการทอผ้า ซึ่งประกอบด้วย การแกะขี้ดีเกลียว การคัดเลือกเส้นไหม การฟอกไหมย้อมไหม การเดินเส้นไหม ม้วนไหม การเก็บตะกอกและการทอ โดยในระหว่างการเรียนนั้นจะมีการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมา ความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร และ การศึกษาความรู้จากแหล่งทอผ้าอื่น</p>	<p>- กระบวนการทำงาน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. กระบวนการก่อนการผลิต จะเป็นการวางแผนรวมทั้งราย-ละเอียดในการผลิต 2. กระบวนการผลิต ประกอบด้วย การแกะขี้ดีเกลียว การคัดเลือกเส้นไหม การฟอกไหมย้อมไหม การเดินเส้นไหม ม้วนไหม การเก็บตะกอกและการทอ 3. กระบวนการหลังการผลิต ประกอบด้วย การ</p>

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังองค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

ขั้นตอน	ระยะแรก	ระยะสอง
การจัดการความรู้	ปี พ.ศ 2550 - 2553	ปี พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน
	- เริ่มเรียนในปีพ.ศ. 2551 - 2553 - มีผู้เรียนทั้งหมด 10 คน	ตรวจนับ การส่งผลิตภัณฑ์ และการตรวจงานเพื่อประเมินราคาค่าชิ้นงาน
6. การแบ่งปัน และแลกเปลี่ยน ความรู้	- การเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบของการทำไปด้วยกัน ระหว่างการเรียนสามารถพูดคุย สอบถามได้อย่างอิสระ - การเรียนเป็นกลุ่มทำให้มีการปรึกษาซึ่งกันและกันมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน	- การทำงานร่วมกันทั้งช่างทอรุ่นพี่และรุ่นน้อง ทำให้เกิดการพูดคุย เรียนรู้การทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันแก้ไขปัญหา - แบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยวและเยี่ยมชม - มีการไปสอนทอผ้ายกเมืองนครให้แก่ศูนย์ศิลปาชีพอื่น
7. การเรียนรู้	- ช่างทอมีทักษะที่ดีในการทอผ้ายกเมืองนคร และมีการฝึกฝนทักษะร่วมกัน ทำให้ได้เรียนรู้ในหลายมิติจนเกิดความชำนาญ	- เกิดการเรียนรู้อยู่เสมอ แต่ละงานแต่ละครั้งจะเจอปัญหาที่แตกต่างกันไป ทำให้มีประสบการณ์ในการจัดการ และแก้ไขปัญหาได้ดี

จากตาราง1 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน จะเห็นได้ว่าการรวบรวมและจัดระบบความรู้ทั้งความรู้แบบฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สามารถวิเคราะห์ความสำเร็จของกลุ่มผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดังนี้

การพัฒนาคน

การจัดการความรู้ช่วยให้คนในองค์กรสามารถพัฒนาขีดความสามารถของตัวเอง อาทิเช่น ช่างทอผ้า จากที่ไม่มีความรู้ในด้านการทอผ้ายกเมืองนคร ก็สามารถเรียนรู้ และพัฒนาฝีมือจนได้รับการยอมรับ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ การทำงานด้วยกันสร้างการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การ

เน้นความเป็นจริง ปฏักฝังของคความรู ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

เอื้อเพื่อพ่อแม่และการสามัคคีในการทำงาน รวมทั้งการพัฒนาความเป็นอยู่ของคน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและสร้างรายได้โดยที่ไม่ต้องออกไปหางานที่อื่น

การพัฒนางาน

งานนั้นเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการจัดการความรู้ ซึ่งเมื่อ “คน” เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงาน คนได้รับการสร้างและพัฒนาความรู้ เมื่อคนมีความรู้ความสามารถส่งผลให้งานประสบความสำเร็จ และเกิดการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ความยากของงานทอผ้ายกเมืองนครนั้นต้องใช้ความประณีต ความใส่ใจและความอดทนในการทำงาน การฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครให้สำเร็จนั้นเป็นงานที่ยาก คุณค่าของผลงานก็ยิ่งมีมากเช่นกัน การพัฒนางานนั้นเกิดมาจากการเห็นคุณค่าของงาน การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้เห็นผลงานที่ร่วมกันทำได้นำไปใช้อย่างมีคุณค่าเป็นแรงจูงใจในการที่จะตั้งใจพัฒนางานให้ดีขึ้น

การพัฒนาองค์กรและชุมชน

เมื่อการทอผ้ายกเมืองนครของกลุ่มทอผ้า ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงในวงกว้าง ทำให้ชื่อของศูนย์ ฯ นั้นเป็นที่รู้จักทั้งจากคนในท้องถิ่น และคนจากภายนอกที่ได้มีโอกาสเห็นผลงานจากที่ต่าง ๆ มีการเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมศูนย์ ฯ ซึ่งภายในศูนย์ ฯ นั้นมีงานหัตถกรรมหลายประเภท เป็นเสมือนการเผยแพร่ผลงานอีกทางหนึ่งที่สำคัญ และเป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชน จนปัจจุบันภายนอกก็มีการเรียกผ้ายกเมืองนครที่ทอจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังว่า “ผ้ายกเนินธัมมัง”

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนิน ธัมมัง ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูผ้ายกเมืองนคร และเพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่ยั่งยืนให้กับสมาชิก โดยใช้วิถีดำเนินงานสอดคล้องตามทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการระบบราชการ (ก.พ.ร.) ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังมีการประชุมร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการดำเนิน งานทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นระยะเริ่มต้นที่ยังไม่มีความรู้ในด้านการทอผ้ายกเมืองนคร และระยะที่มีการดำเนินการผลิตชัดเจน ในการประชุมจะทำให้ทุกฝ่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรู้สึกมีส่วนร่วม มีการแสดงความคิดเห็น โดยสำรวจความรู้ กำหนดหรือบ่งชี้ความรู้ที่ต้องใช้ และกำหนดวิธี การที่จะนำความรู้ที่นำมาใช้ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น จะทำให้การดำเนินงานของทุกฝ่ายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่ความเข้าใจที่เหมือนกันทุกฝ่าย

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ คือ การรวบรวมความรู้ มีการประชุมเพื่อการแบ่งงานหรือหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนของแต่ละฝ่าย โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญและความเหมาะสมของแต่ละด้านที่กำหนดงานที่ชัดเจนทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกมีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตนเองให้ดี เมื่อแต่ละฝ่ายได้ รับผิดชอบที่ไปแล้วก็มีการไปค้นคว้าประสานงานกับส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อมูลจากเอกสาร

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

หลักฐาน บุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Songleknok, Loipha.S, และ Vongprasert, 2015) เรื่อง ที่มีการสรุปผลในหัวข้อนี้ว่า เป็นการเสาะหาความรู้ตามที่ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มกำหนดหรือระบุถึงประธานกลุ่มหรือสมาชิกที่ได้รับมอบหมายจะทำหน้าที่ไปหาความรู้ เช่น การสอบถามผู้รู้ การศึกษาดูงาน

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ คือการสังเคราะห์และจัดเก็บความรู้ โดยเมื่อได้ความรู้ในแต่ละด้านที่ต้องการแล้วนั้น นำมารวบรวมจัดเก็บโดยแบ่งชนิดและประเภท

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ คือการสังเคราะห์วิเคราะห์ความรู้ นำความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์แยกแยะถึงความเหมาะสมและถูกต้อง ว่าข้อมูลแต่ละอย่างนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกัน มีความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันหรือไม่ มีความน่าเชื่อถือหรือมีหลักฐานรองรับหรือไม่ แล้วจึงประมวลความรู้ที่ได้อีกครั้งเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพในขั้นต่อไป

5. การเข้าถึงความรู้ คือการถ่ายทอดและการเผยแพร่ ใช้การถ่ายทอดหรือการสอนในการเข้าถึงความรู้ โดยมีการประชุมก่อนที่จะถ่ายทอดความรู้ เพื่อสื่อสารถึงรายละเอียดในการดำเนิน การเรียนการสอน เป็นถ่ายทอดความรู้จากตัวบุคคลไปสู่อีกบุคคล โดยใช้เครื่องมือจัดการความรู้ในการช่วยกระตุ้นในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่อง (Storytelling) การศึกษาดูงาน (Study tour) โดยบทบาทการเรียนการสอนในระยะแรก เป็นไปในรูปแบบ ครู → ศิษย์ ระยะหลังจนถึงปัจจุบันเมื่อตัวของผู้ได้รับการถ่ายทอดหรือศิษย์รุ่นที่ 1 มีความเข้าใจและมีความเชี่ยวชาญแล้ว จึงเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอด เพื่อถ่ายทอดให้กับรุ่นน้อง บทบาทในการเรียนการสอนจึงกลายเป็น ครู → ศิษย์ ในรูปแบบที่ไม่ได้เป็นทางการเท่ากับระยะแรก เป็นการถ่ายทอดความรู้ในฐานะรุ่นพี่ → รุ่นน้อง มากกว่า เป็นการสอนที่ไม่เป็นทางการ ทำไปสอนไป แนะนำกัน มีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยจะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อรายงานการทำงาน รายงานปัญหาและปรึกษาเพื่อหาข้อแก้ไขต่อไป

การเข้าถึงและการเผยแพร่ ระยะเริ่มต้นนั้นไม่ได้มีการเผยแพร่มากนัก เป็นช่วงเวลาที่กำลังสร้างความรู้ใหม่และการฝึกฝนเรียนรู้ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควร หลังจากที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังเริ่มมีความเข้าใจมีการดำเนินการและปฏิบัติงานได้ดี ผลงานหรือผลิตภัณฑ์ได้เริ่มปรากฏในการนำไปใช้เป็นเครื่องแต่งกายในการแสดงของพระราชทาน ก็ได้มีการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ในรูปแบบของภาพ เอกสาร และชิ้นงาน เพื่อใช้เป็นฐาน ข้อมูลในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป ใช้ในการสอนงานรุ่นน้องและผู้ที่มาเยี่ยมชม โดยส่วนใหญ่แล้วความรู้จะอยู่ในตัวบุคคลผู้รู้มากกว่า

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมของ (Wathanachanoban, Sakda, & Pengtawong, 2015) ที่กล่าวถึง การจัดการความรู้ว่าต้องเน้นการจดจำผ่านตัวบุคคลมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากการทอผ้า อาศัยทักษะและความชำนาญส่วนบุคคล ซึ่งคนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ส่วนการจัดเก็บในรูปแบบการบันทึกภาพ เก็บตัวอย่างชิ้นงาน เป็นเพียงการจัดเก็บไว้เป็นฐานความรู้กลุ่มเท่านั้น

6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ คือการถ่ายทอดและสร้างความรู้ในรูปแบบหนึ่ง จากกระบวนการทำงานทำให้มีการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องในศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ที่ทำงานร่วมกัน ช่วยกันปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พุดคุยแบ่งปันประสบการณ์กันระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และมีการแบ่งปันความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้จากชุมชนและผู้ที่มาเยี่ยมชม และการไปดูงาน การสอนการทอผ้ายักที่ศูนย์ศิลปาชีพอื่น การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ นั้นจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Songleknok, Loipha.S, และ Vongprasert, 2015) เรื่องกระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนผ้าย้อมคราม โดยพบ ว่า การแลกเปลี่ยนความรู้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิก กลุ่มเครือข่าย การบอกเล่าผ่านบุคคลอื่น ผ่านสื่อ การสาธิตงานและการปฏิบัติจริง

7. การเรียนรู้ เกิดขึ้นในทุกกระบวนการของการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อทุกฝ่ายได้เรียนรู้ในทุกกระบวนการและเข้าใจระบบในการทำงาน ไม่ใช่แค่การเรียนรู้งานตามหน้าที่รับผิดชอบ แต่เรียนรู้งานในทุก ๆ อย่างของศูนย์ฯ ทำให้เกิดองค์ความรู้ เมื่อปฏิบัติซ้ำ ๆ ก็เกิดประสบการณ์ในการทำงาน เทคนิคเฉพาะในการทำงาน และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาจะช่วยให้เกิดการพัฒนาการทำงานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การเผยแพร่

ปัจจุบันการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังนั้นไม่ชัดเจนเท่าที่ควร มีเพียงสื่อจากภายนอกที่เข้ามาศึกษาและจัดทำสื่อเพื่อเสนอความรู้เพียงบางด้านเท่านั้น ทางศูนย์ ฯ จึงควรจัดทำฐานความรู้ของการทำงานทุก ๆ ด้าน อย่างละเอียด เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ของคนในองค์กรและเพื่อการเผยแพร่งาน โดยการเผยแพร่งานนั้นไม่เพียงแต่การออกร้าน การขาย หรือการรอให้มีผู้สนใจมาเยี่ยมชมและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารแทนตัวศูนย์ ฯ เท่านั้น แต่เป็นการเผยแพร่วิธีขั้นตอนในการทำงานของส่วนงานต่าง ๆ จากผู้ที่ปฏิบัติงานจริง เพื่อสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้บุคคลทั่วไป ผู้เยี่ยมชมหรือผู้สนใจผลิตภัณฑ์ได้เห็นถึงที่มาที่ไป กระบวนการทำงาน ทำให้ผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างมีคุณค่า โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ ทั้งนี้จะต้องสนับสนุนและจัดการเรียนรู้ในการสร้างสื่อของกลุ่มหรือของศูนย์ ฯ โดยร่วมกันกำหนดว่าการเผยแพร่จะเป็นไปในรูปแบบไหน และเพื่ออะไร มีการกำหนดผู้ที่รับผิดชอบที่มีความเหมาะสมในการดูแล

2. การสร้างการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

ในปัจจุบันนั้นช่างทอรุ่นหลังมีการเรียนรู้การปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว ต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบของรุ่นที่ 1 ที่เรียนรู้ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมา ทุกกระบวนการขั้นตอนในการที่จะทอผ้ายักเมืองนคร ซึ่งการเรียนรู้ที่ครบทุกด้านนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องที่กำลังจะเรียนรู้หรือเรื่องที่กำลังปฏิบัติงาน สร้างความรู้สึกรักหวงแหนและปลูกฝังความคิดในการที่จะตั้งใจสืบสาน

งานในด้านนี้ ดังนั้นทางศูนย์ ฯ จึงควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการมากขึ้น โดยใช้ช่างทอรุ่นที่ 1 เป็นครูในการถ่ายทอดความรู้และอาจจะเชิญครูผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ร่วมจัดการเรียนการสอนในศูนย์ ฯ เมื่อครั้งระยะเริ่มต้นมาร่วมกันถ่ายทอดความรู้ หรือจัดการเรียนรู้นอกสถานที่หรือการไปดูงานในต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความรู้และเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ช่างรุ่นใหม่ต่อไป

References

- Songleknok, S. , Loipha.S, & Vongprasert, C. (2015). Knowledge Management Process of Indigo Dyed Cloth Community Business. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 15(3 (In Thai)).
- Watthanachanoban, W., Sakda, P., & Pengtowong, P. (2015). *Knowledge management of Ban Suk-kasem indigenous cloth weaving group Banglen district Nakhon pathom province*. Rajamangala University of Technology Rattanakosin.